

Major-Zala Lajos:

Tűnődések

(Részletek)

A csend még hallhatóbbá válik, ha nem szólal meg senki. Az igazság vérző sebeiből a némaság csordogál. Csak a bensőben zajlik a döbbenetes, kérlelhetetlen harc az elnémított igazságért. A sükettség ordításában.

***

Az életet csak az álom összevissza elágazó, ide-oda ugráló képsoraiba beillesztve lehet felidézni. Hogy minden nap legyen csöppnyi időnk, cél nélkül és zavartalanul megállni és sóhajtani: hisz az álom is bennünk van, amit ha előcsalogatunk, élet is lehet belőle. Csak észre kell venni.

***

A holocaust és a gulág is közéleti esemény már ötven éve, és ötven, sőt száz év múlva is az lesz, hogy a gázságokat soha ne feledjük. A közéleti történelemhamisítók nyomására sem.

***

Meglepő a többnyelvűség szerepe az ember életében, sőt hatása az irodalmi munkásságára is. Arról már írtam, hogy a „régis szép időkben”, amikor még könyveim francia nyelvű kiadásával is foglalkoztam, többször változtattam a magyar szövegen is, a franciára fordítás közben beugrott ötlet alapján. Párizsi kiadómnak úgyis tartozom még egy francia nyelvű kézirattal, szegény meghalt közben, isten nyugosztalja, megbocsátottam már neki, amiért az utolsó találkozásunkkor akaratlanul megbántott. Amikor elmondtam neki, hogy én egészében visszatérek a magyarhoz, anyanyelvemhez, azt felelte, mit keresek én a Balkánon? Idővel nagyon is megbánja a dolgot, figyelmeztetett még. Az ebédnél aztán földrajzórát kellett neki tartanom. Csodálkozott. Persze a franciáknak jó barátaik a csehek, szerbek és a románok voltak, véletlenül sem a magyarok. Ebben mi is ludasak vagyunk, szinte kihívtuk a sorsot magunk ellen. Ami aztán sok-sok vérbe és könnybe került, hogy tisztára mossuk a szomszédaink által ránk zúdított hazugságözönt.

Ez nem volt mindig így! A szabadságharc után 1890-ig mi voltunk a franciák kedvence. Utána hangozódott ellenünk a nagyhatalmak közvéleménye. S a negatív hangulatváltozás ellen gyámoltalan diplomatáink keveset tettek. Mondhatjuk: semmit. De egyre sikeresebben forgott ellenünk a későbbi kisanant propaganda gépezete, semmiféle elferdítésektől és hazugságoktól nem riadva vissza. Hányszor kényszerültem a földrajz és a történelem elferdített tengelyét valahogy egyenesbe hozni. Nem könnyű. Azt ellenben be kell vallanom, hogy a világtörténelemre az '56-os események hatását összefogóbban és tisztábban látják itt kint, mint az anyaországi magyarok. '56 óta magyarnak lenni külföldön elismerés és tisztelet, ami Magyarhonban elvetendő magyarkodás. Ide még nem ért el a globalizmus megtévesztő metyege. Mint már említettem is, több címe is volt már „fociregényemnek”, amit senki sem akar, vagy nem tud egy műfajba sem besorolni. Hogy minek nevezik, nem érdekel, lényeg, hogy a naplóként szétdarabolt történet végül is egy egészévé összeálljon. Ebben pedig senki nem kételkedik. Inkább a címadással kínlódtam. Az utolsó pillanatban, mielőtt végleg leadtam volna a kéziratot, Frankfurtból egy rövid tartalmi összefoglalót kértek tőlem németül. Fribourgbán, a Buffet de la Gare harminc év óta létező ovális „Table des artistes”, intarziás Művészasztalánál üldögéltem, amelyet Madame Morel ajándékozott művészeinek, s most Trudi nevű menyé, kiváló színészi képességgel, mondja franciául és németül verseinket az összejöveteleken. A festő barátok képei mindmáig díszítik a falakat a Művészasztal körül, sajnos többségük már Szent Péternek festi a mennyet. Szerencsére van utánpótlás. Ha hosszan elnézem villám teraszáról esténként a báránnyelűket, egy-egy képük, ecsetvonásuk kirajzolódik a fribourgi égre. Épp megérkezett egy német kolléga, átváltottunk máris németre, hisz itt franciául és németül egyaránt természetesen diskurálunk, egyik nyelvből belefolyva a másikba. Gyötrődünk. Magyar címeim németre lefordíthatatlanok voltak. Egyszer aztán úgy mellékesen megjegyzi: Der verlorene Sieg. Fölkiálttam, majdnem megöleltem örömben, Schüler Norbert univerzális képességű barátomat, aki költő, filozófus, zenész, teológus és Don Juan egy

személyben. Magam elé mormogtam: Elveszett győzelem. Gráce a német barátom német nyelvű ötletének, megvolt könyvem magyar címe.

***

Tükörkép csak tükör által létezik. Nemzetimázs is csak akkor, ha egymás szemébe merünk nézni, és ott meglátjuk tükörképünket a másik elismerő tekintetében. Minden más önbecsapás.

***

Mindenkiben benne van a csoda, lábom maradni egy súlyos betegség után, vagy feladni. A betegség kiszolgáltatottság, a halál pedig egy meddő élet után gyötrelmes megalázás. Már többször megírtam, amiről mind jobban meg vagyok győződve, hogy népi imádságaink nem csak kegyes könyörgések, fohászok, hanem szövegeik már akkor, ha tudatalanul is, tiszta pszichoszomatikus hatást fejtettek ki. A szegényeknek nemhogy orvosra lett volna pénzük, még a díszes templomok sem fogadták be őket imáikkal. Tehát öngyógyítást végeztek, amit az Anyaszentegyház anyanyelvükön, apokrif néven tiltott. Nekünk pedig bearanyozza, a még Németh László szerint is, irodalmunk kietlen középkorát. Isten áldja meg az anyanyelvükön imádkozó anyákat, akik mások vagy maguk gyógyítására ráolvasókat mormoltak, mert hittek az anyanyelv erejében, amikor az egek egyre távolodtak tőlük, mint a fejük fölött a mindig magasabbra emelkedő boltívek. Archaikus nyelvi szépségükkel és kifejező erejükkel megtöltötték a kongó kupolák és a középkor sivárságát irodalommal, a mi irodalmunkkal: magyar irodalommal. Még mindig ez az Énerő tartja össze az ember személyiségét, és az egyedek közösségét.

***

Számlaaláírás. Szegény Magyarhon! – azért kell az üzletnek esetleg egy embert felfogadnia, hogy a gép által kiköpött számlákat aláírja, különben nem érvényesek az elszámolásnál. Ha ugyanez megtörténne Svájcban, körülögnék a parlamentet, és elvinnék a miniszter urakat, hülyeséget gyakorolni. Az idő, úgy látszik, csak a megrögzött kapitalistáknak pénz. Fúj-fújdogál megszokott irányból a kádári szél.

***

Ha az ember nem tér vissza gyökereihez, a természethez, s csak pazarlón, mennyiségben gondolkodik és termel a minőség helyett, amelyet sorstársaival sem akar megosztani, e Föld egyenrangú lakóival, végzete meg van pecsételve. A Profitisten belöki a felszórított teljesítmény hozamának a gödrébe. Betemetik a nyereség hantjai és a haszon hamuja.

***

Aki elveti a múltat, kifut lába alól a jelen, beveri fejét az időbe jövőtlenül. Így nem tartozik felelősséggel senkinek életéért. Magának sem, mert a bölcsöben felejtette születését. Ő soha nem hal meg, mert nem is élt.

***

Lefekszünk feleségeinkkel, hogy kifizessük szolgáltatásait, vagy hogy magunkon hajtsuk be a bért, sokszor egy életen át. A házasság csak akkor viselhető el, ha párbeszédben éljük. Így még boldogságot is hozhat néha-néha, vagy legalább egy bizonyos biztonságból kiinduló kreatív aktivitást, egymás becsülését. De ha abból csak monológ lesz, rosszabb a pokolnál is. Amerikai felmérések szerint, a férfiak 45%-a, vagyis a fele, kocsiját tartja élete legértékesebb társának. Ennek a csoportnak csak 10%-a helyezi feleségét és 6%-a gyermekeit a fontossági sorrendben egyáltalán megemlézésre méltónak. Térdre tehát a Krómisten előtt, akinek jó harminc éve már egy kötetet szenteltem: Fémember az áramkörben. Sajnos a nyugati kultúra embere ma már csak monológban képes közlekedni a világgal. S ha hiányzik az echó és elmarad a néma segítségkérés visszhangja, magába borulva szidja a világot, sajnálatná magát, ha lennének, akik megsajnálják. Esetleg a pszichiáter, de annak fizetni kell. Olcsóbb volt a gyóntatószék.

***

Hogy tud valaki meghalni, ha lelkiismeretét súlyos tetteinek eltávolíthatatlan foltjai rondítják? Most már tudom a rendszerváltás nélküli rendszerváltoztatás után: lelkiismeret nélkül minden lehetséges.

***

Ki az az örült, aki újra telepíteni, kitelepíteni, áttelepíteni akar, a nagy Széttelepítők nyomában: Sztálin és Hitler példáját követve. Ki akar, ki mer otthonokból otthontalanságba taszítani? Kívánok neki néhány

idegenben, emigrációban eltöltött évet. Hiába ugyanaz a nyelv, még sem ugyanaz. Még az anyanyelv is mindenütt másképpen hangzik, más a tónusa, a befogadó képessége, a visszhangja. Az otthon örül vagy sír benne. A gyökerek éltetnek, vagy vádolón elszáradnak. Az anyanyelv az otthon küszöbe nélkül, a bölcső emléke és a temetők múltat idéző, védelmező intései nélkül, már csak az otthontalanság nyelve. Otthont rabolni nem más, mint kirabolni a lelket, kifosztani a szívet, kiüríteni a személyiséget. Otthon elhagyására kényszeríteni, vagy annak cseréjére biztatni, egyenlő az ember és a haza kirablásával. Kirabolni saját magunkat. Mert az otthon: haza. A haza: otthon. S mindkettő magunk vagyunk, nyomorunkban és sikereinkben.

***

Hiába emelkedik egy nemzet számban, gazdagságban, ha téved az önértékelésben, vagy süllyed az önbecsülésben.

***

Mi meg nem történik, a történelemhez nem illőn, a huszonegyedik század elején. Újvidéken furcsa indítvánnyal állt elő a palament elnöke, nem kisebb dolgot javasolt, mint azt, hogy a parlament elé állítsák fel Mária-Terézia szobrát, mert ő a vajdasági szerbek Édesanyja. Ő tette lehetővé, hogy a török elő menekülő szerbeket a magyarok befogadják. Szegény vendégfogadók! Megkérdeztük és kopogtatás nélkül kaptak vendégeket. Azóta is fülükben cseng: fogadj be vendéget, kiűz a házadból.

***

Hol található meg a nyugati magyarság, nem csak a múltba merengő, hanem jövőbe néző és jövőt formáló kultúrájával? Ha a Duna Televízió a nyugati magyarsághoz téved, gyakran eltéved. Legalább is Svájcban. Mint a magyar nagykövet Bernben. Ha van ugyan nagykövet. Olyanokat hallok „komoly” interjúkban, hogy Svájcban lehetetlen svájci barátokat szerezni, bejutni svájci társaságba. Aki nem jut be, meg is érdemli. Nem bejutni kell, hanem náluk és velük otthon lenni. A svájciak a legaranyosabb emberek a világon, de barátságukat ki kell érdemelni. Hogy Fribourgban elfogadtak költőjüknek – és nem befogadtak? erre nagyon büszke vagyok.

***

Az alattomoság veszélyes fegyver, de ha egyszer kicsorbul az igazság életől, hatását veszti örökre, egy egész életen át.

***

Az állatvilág legcsodálatosabb védő és támadó szerszáma: az ember agya. Kár, hogy inkább támadásra, mint védelemre használja. Különösen önmaga ellen. Egyben hágcső is, kiváltságos pillanatokban leszállni a lélek mélyére. Átsegít megjárni a poklokat, és abban is, hogy meg ne pörkölődjünk a magas szférákban. Alig kétmaroknyi puha, nyálkás agyvelő, s a leggyilkosabb agy(ar) lett a Földön. A boldogság és a boldogtalanság csapóajtója.

***

Úgy látszik, hogy a huszonegyedik század embere manipulált ember lesz. Az internet pórása behálózta majd a világot, vezetgeti a gyámoltalan lelket. Segít neki a kiválasztásban, irányt szab cselekedetének, vigyáz jólétdrogjára: kurtítva, vagy hosszabbítva szellemi és lelki pórázát. És a húszegyedik század embere elméje pórázával végre biztonságban és boldogságban érezheti magát, így nem csavarognak el csapongó agyának renitens gondolatai.

***

Idősebb korában az ember, apró, itt-ott, a napjaiban felvillanó, nem annyira fontos dolgokkal is beéri. Különösen akkor, amikor a zsákutcás alagút záró falát kémleli, ahova nem ér el már fény, nem világít jelen, nem csillan fel jövő, csak a múlt homályából egy-egy csalfa sugár. Gyermekkorából fölcsengő hangok, az édesanya hívása, az apja szerető dorgálása és! -néma sustorgással: a rövidzárlat. Mikor szűnnek meg végképp a betűk, a szavak, a mondatok, verssorok, elhálnak-e valaha? Amikor rácsapódik nyelvére a reménytelen remény, agyára a sötétség örök nyugalma. Megpattan elméjében az Idő. Kivirágzik-e sírján egy margaréta, anélkül, hogy valaki is odaültette volna...

***

Mindig ugyanahhoz a borbélyhoz járok Hévízen, Szegedi Tiborhoz. Egyik könyvem dedikációjában, mint udvari fodrászomnak ajánlottam a kötetet, aláírva: udvari költője. Hát persze, hiába akartam fizetni, mondván ő: egy udvari költő nem fizet egy udvari fodrásznak. A világ nem is olyan rossz, mint ahogy elképzeljük, még a költőknek is van becsületük – nagy dolog!? ebben a modern világban, főleg ott, ahol nem is várja az ember. Ez pedig az élet sója, minden elismerésnél többet ér. Nincs olyan díj, amely ezt felülmúlná.

***

Hitetlen ember nincs a világon, csak közömbös vagy rossz. Aki hisz az emberben, az Istenben is hisz.

***

Jobbá lenni? Boldogabbá? Ez az ember vágya, sokszor minden áron. Minden megváltás a tragédia keresztjén, idővel reklámozloppá válik, hatalommá.

***

Tudott, nagyon sokat tudott, csak egy kicsit többet mint kellett volna.

***

Sajnos a mai világban nem az számít, hogy magadnak mennyit érsz, hanem, hogy másnak.

***

Kérdik, nem félsz, nem tartasz a karriered zátonyra futásától? Nem, mert nekem egyszerűen nincs karrierem. Ha valaki elmúlt hetven éves, nem a karrierjére gondol, sikerre, díjakra, hanem békére, nyugodt légkörre, hogy elvégezhesse azt a picinyke feladatot, amit még szellemi kofferjában cipel. Politika? Én nem akarok semmit a honatyáktól, a magyar néptől sem. Európától, a világtól még úgysem, hisz eleget pöröltem már velük. Elég egyoldalúan. Azt kívánnám nekik, hogy jobban nyissák ki szemüket, amíg nem késő. Ha az anyanyelvről lenne szó, benső otthonomról, az már más. Vele soha nem veszekedtünk. Ha valaminek fájna az elvesztése, bizonyára ennek a meg nem érdemelt, bölcsömbe pottyantott ajándéknak. A halál nem riaszt, de az megborzongat, hogy nem tudok többé gondolkozni ezen a csodálatos nyelven: anyanyelvemen.

***

Mindig megráz a hajléktalanok problémája. Hogyan lehet az ember magában otthon, ha otthonában sincs otthon, mert nincs otthona, nem azért, mert nem vágyik rá, hanem mert ez a legelemibb emberi jog számára valahogy elérhetetlen. A szellemi hajléktalanok a még sajnálatra méltóbbak, jó, hogy ők ezt nem tudják. Lassan ezekkel lesz tele a világ, a lelki rágcshalókkal, akik önpusztító közömbösséggel csócsálják péppé önmagukat és vele civilizációnkat. A kultúra, szerencsére nem ízlik nekik.

***

Megmaradt becsületesnek, de sajnós belehalt. A becstelenségnek nincsenek ilyen súlyos következményei.

***

Azt gondolják, hogy a nyelvnek vannak titkos vidékei, amire nincs szavunk, vagy ha vannak is, bemocskolódtak. Tiltott szó nincs az irodalomban, ha hitelesen hangzik ott, ahol a szöveg azt úgy kívánja. A szöveg vagy megtisztítja a szavakat, vagy bemocskolja. Minden hamis szó, bármit fejezzen is ki, mocskos. A legszebb is, ha hamis nyelven hiteltelenül hangzik. Lassan már csak bárcás szavaink vannak, megloptak bennünket a nyelvünket. Kifosztották lelkünket, így lettünk a nyelv árvái.

***

Egyik barátom azt mondja keserűségében, az élet szart sem ér. Ér vagy nem ér, ha nem volna élet, honnan tudnánk, hogy mit is ér? Elmosolyodott.

***

Könnyű a zászlónak, bármerre fúj a szél, arra leng. Ha nem, összeroppan nyakcsigolyája. Vannak, akik a zászlóval akarnák fúvatni a szelet.

***

A Biblia után már írni sem volna szabad. Minden utánczás. Az ószövetség az emberiség krimije, véres családtörténet, az Evangélium pedig történelmünk legszebb tanmeséje. Szabad-e a hitet megfélemleni?

litésekkel, olcsó jutalomígéretésekkel kikényszeríteni? Mint Pascal mondta: „Mit veszíthetünk, ha hiszünk? Hitetlenül viszont mindent elveszíthetünk”. Elég számító, önző megfogalmazás. Akár modern biztosító társaság jelmondata is lehetne.

***

Majszolom, izlelgetem a szavakat: tiló, gereben, ágyazás, guzsaly, motolla, lecsapolni. Köszönöm, anyanyelv.

***

Nagyon szomorú, hogy a szabadságért – de milyen szabadságért? – elveszítettem hazámat, életemet, jövőbeli családomat. Csak saját magamat nem. Ebből a különös masszából kellett felépítenem az új szabadságot, új hazát, új családot. A nem létező múltat új múlttá formálni. Ifjú álmaimat a felnőtt göcsörtös, elhervadó vagy túlrett álmaival behelyettesíteni. Önmagán túlmutató emberfeletti erő. Ez mind lehetetlen lett volna az anyanyelv simogató és pironogató szeretete nélkül.

***

A hit csak akkor ér valamit, ha másokon, a társadalomban a közösségbe vetett egyén hite, amiből nem lóg ki a remény önzéstől szagotzott rongya.

***

Kedves levelet kaptam a húsvéti ünnepekre. Fénykép pottyant ki belőle, mint a húsvéti tojásból kicsusszant kicsibe. Egy négy éves kislány pillantott rám szemérmesen, durcás kihívással, mint a halálból feltámadó Élet. Franciául írták. Már kaptam évekkkel előtte jelzést, az Ajsa című kötetem francia megjelenésekor, hogy egy fiatal asszony megfogadta, ha lánya születik, Ajsának fogják hívni. Elfelejtettem. S íme most meseregényem hősnője, Ajsa köszön vissza rám, mint a papírra, betűkbe vetett bizalom. Talán csöppnyi elismerés is, egy csöppnyi leánygyermek ismeretlen anyjától, mintegy kiegyensúlyozása annak, amit nem kaptam meg szülőházamban. Jobban örültem neki, mint Francois Mitterrand személyes levelének – ne haragudjon érte a másvilágon –, amelyben megköszönte az erdélyi ciklusomat. De Magyarhonban is történt velem, ehhez hasonló, piros tojásba kívánczó meglepetés, amit mindig az élet ajándékként fogadok. V. M-hoz, a hévízi kórház főigazgatójához voltunk feleségemmel hivatalosak vacsorára. Miklós bájos felesége, Magdi, egész délután a tűzhely körül sürgött-forgott, mint most körülöttem sürgölődött kislányuk, Veronka. Miklós rendre akarta inteni, de én bátorítólag szóltam hozzá, hogy üljön csak az ölembe. Kérkedtem vele, hogy nekem is vannak ám ilyen huncut unokáim Svájcban, olyanok, mint te Veronka és a kisöcséd Miklóska. Kérdezgetett, kíváncsi volt, hogy miként is hívják unokáimat, és amikor elárultam neki nevüket, hogy Ines, Cedric, Aurel, nagyokat kacagott, mulatott rajta, hogy ilyen nevek nem is léteznek. Nem baj, mondtam neki, de azt csak elhiszed, hogy én vagyok a nagypapjuk. Ő halkan megjegyezte: nekem nincs nagypapám, Lajos bácsi. Hát az tényleg nagyon szomorú lehet, válaszoltam, ha valakinek nincs nagypapája. S mi történt nagypapáiddal? Meghaltak, s erre hirtelen átölelt, átszorította nyakamat, kapaszkodott belém, és kimondta a társaság nagy ámulatára, hogy megálltak az evőeszközök mindenki kezében: Lajos bácsi, légy te az én nagypapám. A megilletődéstől alig tudtam szólni, miközben Miklóska is ölembe kuporodott, és így lettem két aranyos gyereknek fogadott nagypapja. Ezek az élet fenntartó, apró dolgai, amelyek az elismerésnek és a szeretetnek semmilyen kitüntetéssel nem pótolható ajándéka.

***

Következik a tavaszi sátorfelszedés ideje, mint a nomádoknál. Oly nehéz lesz elhagyni az itthon Pensier-ban, majd megválni a hévízi otthontól. Évről évre nehezebb itthonból az otthonba, otthonból az otthonba. A barátság felperzselt sztyeppéi, vagy a párbeszéd kizöldült hajtásai várnak-e rám odahaza? A meg nem értés, a félreértés, a félremagyarázás, a felelősség alól való kibúvás, az agy mosott kimagyarázkodás? Utána kell aztán sátrat vernem itthon újra a munkához, megmenteni az otthont. Hűtlenségre hűséggel válaszolni. Az anyanyelv segítségével, egyetlen hűséges kíséreléssel megemészteni a megemészthetlent. Azt gondoltam valamikor, hogy az anyanyelv is lehet bizonyos körülmények között hűtlen hozzánk, tévedtem. Az anyanyelv az, amivé tesszük, hűtlen vagy hűséges. A hűtlenség kísértése mindig bennünk van, soha sem édesanyánkban.

Persze, akinek az anyanyelv csak eszköz, az édesanya pedig szülő masina, később felnevelő dajka, majd pedig félretolandó nyűg, ő soha nem fogja megérteni ezt a szöveget.

***

Valaki mondja, az anyanyelv: hagyomány. Csak hagyomány? Vagy csak eszköz a boldoguláshoz? Eszköz a hétköznapok túlélésében? Az anyanyelv az élet megkerülhetetlen követelménye, mint az élethez szükséges levegő, víz. A levegő, a víz, a talaj ellen elkövetett bűnök sokaságát fel sem tudnám sorolni. Ekkor jutott ez a versféle az eszembe.

Mi vagy?

Mi vagy? már volt sem
talán kutyakaparás
amelyre az Élet rápisál
sem jövő sem jelen
mi vagy? sem élet
sem hulla sem vagány
hulló szó voltál
porladó nyelvél leszel
csillagpor-magány
széteső felejtésben
vak fény és semmi más
éztelenül időbe foszlott
hiába-némaság

szeretni jöttem a világra
most meghalni készülök
házamban szeretetlenül
mondatok szeméthalmazán
gyalázva érthetetlenül
dermedő értelmében
lesz-e ki tiz körmével
kikaparja síromból
újra a hűtlen szerelmet
szavak oszló rongyából
éltetni a didergő nyelvet
a feltámadás nélküli
feltámadást: a szerelmet?

Vetró András: Együtt

***

Nem középfokú vagy felsőfokú vizsgát kellene tenni az érettségi bizonyítványhoz, vagy az egyetemi diplomához, hanem közép- vagy felsőfokon nyelvismeretet adni a diákoknak. Ehhez nem elég a pénz, a legjobb akarat sem, hanem anyanyelvi fokon tanító tanárookra lenne szükség mint Svájcban. Úgy, hogy a tanár meg se szólaljon más nyelven, csak azon, amit tanít. Így sajátították el gyermekeim a németet és a franciát, sőt hozzá az angolt is az érettségéig a fribourgi Saint-Michel kollégiumban. Fiam, aki a genfi egyetemi klinika szülészeti magán docense, tudományos munkáit csak angolul írhatta, mert a más nyelven publikáltakat nem fogadták el a bemutatkozásra. Rasszizmus, tudományos elnyomás, ez már más lapra tartozik. Angolul publikált munkák közül is csak a három lapban – egyik angol, a kettő amerikai – közölt kutatási eredményei számítottak Másként voltam én, amikor elűztek hazámból azok, akik ma is a hatalom részesei, és szívesen kiebrudalnának az anyanyelvemből is. Nyolc évig tanultam németet, négyig

franciát, de egyiken sem tudtam megmukkanni külföldön, a sorsdöntő megpróbáltatásaim kezdetén. Pedig „jó”-ra érettségiztem. Legalább is ezt jegyezték be az érettségi bizonyítványomba Nagykanizsán, a piarista gimnáziumban.

***

Valamikor megkérdezték Karádytól, hogy miért hagyta el azt az országot, ahol annyian szerették. Egyszerű, mondta, egy igazi színész csak a szabadságban tud dolgozni. Ami Magyarországon csak az újságokban található.

***

Igyekszem bizonyos, jóindulatú felvetéseket elfogadni, hogy azokat átgondoljam akkor, ha érvük nem a kinyilatkoztatás.

***

Aki nem szereti hazáját, önmagát sem szereti. Aki elveti hazáját, megtagadja önmagát. Aki pedig önmagát nem fogadja el olyannak, amilyen, örökké otthontalan marad. Teleki Pál, hogy megmentse a haza becsületét, az embert önmagában, szétrombolta testi létét. Talán ez volt élete legnagyobb tette, elég lett volna egy nemzet tévelygéseinek feloldozásához, amely sajnos sokat váratott magára: 1956. október 23-ig.

Vetró András: Lovag I.